

*Theme of the issue “Architectural education – discourses of tradition and innovation”
Žurnalo numerio tema „Architektūros mokymas – tradicijų ir naujovių diskursai“*

LIETUVOS MIESTAI, MIESTELIAI IR KAIMAI: JŲ URBANISTINIŲ IR DEMOGRAFINIŲ POKYČIŲ ĮTAKA ŠALIES KRAŠTOVAIZDŽIO ERDVINĖS STRUKTŪROS SAVITUMUI*

Liucijus Dringelis

*Kauno technologijos universiteto Architektūros ir statybos institutas,
Tunelio g. 60, 44405 Kaunas, Lietuva
El. paštas liucijus.dringelis@ktu.lt*

Įteikta 2013 09 18; priimta 2013 11 20

Santrauka. Pastaraisiais dešimtmečiais pasaulyje gana intensyviai vyksta globalizacijos ir integracijos procesai, kurie suartina tautas, jų kultūras, tačiau kartu palaipsniui nyksta tautų tapatumas, prarandamas tautinis identitetas. Šis procesas paliečia daugelį sričių, tačiau ypač didelę įtaką turi šalies miestų, miestelių ir kaimų būklei, jų demografijai, urbanistikai, architektūrai, kraštovaizdžiui, kurie tam tikru mastu palaipsniui praranda savo vizualinį estetinį identitetą, savitumą. Todėl išsaugoti ir puoselėti šalies kraštovaizdžio savybes, gyvenamųjų vietovių erdvinės struktūros pobūdį bei gamtinę aplinką globalizacijos sąlygomis yra labai aktuali problema. Šio straipsnio tikslas yra, remiantis Lietuvos statistikos departamento 2001 ir 2011 m. visuotinio šalies gyventojų ir būstų surašymo rezultatų statistine analize, pateikti duomenis apie šalies apgyvendinimo sistemos bei demografinės situacijos pokyčius, kurie lemia šalies miestų, miestelių ir kaimų kraštovaizdžio erdvinės struktūros pobūdį, jos savitumą. Minėta analizė parodė, kad per 2001–2011 m. laikotarpį gyventojų skaičius šalyje sumažėjo 440,37 tūkst. arba 12,64 proc. Taip pat per šį laikotarpį atitinkamai sumažėjo miestų (buvo 106, dabar – 103) bei itin sumažėjo kaimų (buvo 19 842, dabar – 19 004) ir viensėdžių (buvo 1735, dabar – 1687). Be to, iš dabar esančio kaimų ir viensėdžių skaičiaus apie 18 proc. kaimų ir apie 52 proc. viensėdžių neturi gyventojų ir yra prie išnykimo ribos. Minėti demografiniai ir urbanistiniai pokyčiai neabejotinai daro įtaką Lietuvos miestų, miestelių ir kaimų kraštovaizdžio erdvinės struktūros savitumui, jo identitetui. Šis savitumas, kaip labai svarbi tautos kultūros paveldo dalis, gali būti išsaugotas tik kompleksiskai sprendžiant ekonominius, juridinius bei profesinius klausimus.

Reikšminiai žodžiai: miestai, miesteliai, kaimai, kraštovaizdis, urbanistika, demografija, statistika, savitumas.

Nuoroda į šį straipsnį: Dringelis, L. 2013. Lietuvos miestai, miesteliai ir kaimai: jų urbanistinių ir demografinių pokyčių įtaka šalies kraštovaizdžio erdvinės struktūros savitumui, *Journal of Architecture and Urbanism* 37(4): 310–323.

Įvadas

Pasaulyje vykstant visuotiniam globalizacijos ir integracijos procesui, neišvengiamai suartėja pasaulio tautos ir jų kultūros, tačiau kartu ilgainiui nyksta ir tautų tapatumas, prarandamas tautinis identitetas. Tas pasakytina ir apie mūsų šalį.

Šis procesas paliečia daugelį sričių, tačiau ypač didelę įtaką turi šalies miestų, miestelių ir kaimų būklei, jų demografijai, urbanistikai, architektūrai, kraštovaiz-

džiui, kurie tam tikru mastu palaipsniui praranda savo vizualinį estetinį indentitetą, savitumą. Todėl išsaugoti ir puoselėti šalies kraštovaizdžio savybes, gyvenamųjų vietovių išsidėstymo ir jų erdvinės struktūros pobūdį bei gamtinę aplinką globalizacijos ir integracijos sąlygomis yra ypač aktuali problema.

Apie būtinybę saugoti pasaulio šalių kraštovaizdžio savitumą, jo identitetą, gamtos ir kultūros paveldo vertybes, miestų, miestelių ir kaimų erdvinę struktūrą, architektūrą kalbama daugelyje tarptautinių Europos Tarybos, UNESCO ir ICOMOS dokumentų – chartijų, konvencijų, deklaracijų ir rekomendacijų. Paminėtini

* Straipsnis parengtas pagal Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo projekto tyrimų medžiagą. Sutarties Nr. VAT-60/2012.

The research represented in this article was financed by Research Council of Lithuania. Agreement No. VAT-60/2012.

tokie svarbūs dokumentai kaip Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija (Grenada 1985), Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencija (Valeta 1992), Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija (Paryžius 1972), Europos architektūros paveldo chartija (Amsterdamas 1975), Europos urbanistikos chartija (Strasbūras 1993) ir ypač Europos kraštovaizdžio konvencija (Florencija 2000). Šioje konvencijoje pabrėžiama, kad kraštovaizdžio apsauga, tvarkymas ir planavimas yra labai aktualus visos Europos klausimas.

Be minėtų tarptautinių dokumentų, taip pat priimtas svarbus šalies dokumentas – Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašas (2004). Šie ir kiti dokumentai akivaizdžiai įrodo nagrinėjamo klausimo aktualumą.

Šio straipsnio tikslas yra atlikti visos Lietuvos miestų, miestelių ir kaimų statistinių duomenų analizę, nustatant dabartinį gyvenamųjų vietovių skaičių, dydį, išsidėstymą šalies teritorijoje, nušviečiant apgyvendinimo demografinius pokyčius ir jų įtaką šalies kraštovaizdžio erdvinei struktūrai.

Kartu būtina pabrėžti, kad tiek miestiskasis (antropogeninis, urbanizuotas) kraštovaizdis, kurį sudaro miestai, miesteliai ir kompaktiškos kaimo gyvenamosios vietovės, tiek ir kaimiškas (antropogenizuotas, agrarinis) kraštovaizdis, kurį sudaro ekstensyvaus užstatymo kaimai su agrarinėmis teritorijomis, yra vieni svarbiausių ir aktyviausių šalies kraštovaizdžio komponentų, kurie ir formuoja Lietuvos kraštovaizdžio identitetą, savitumą.

Šios analizės pagrindą sudaro Lietuvos statistikos departamento visuotinio šalies gyventojų ir būstų 2001 m. ir 2011 m. surašymo duomenys, kurie pateikti pagal teritorijos administracinę suskirstymą apskritymis, savivaldybėmis (miestų ir rajonų), seniūnijomis bei atskiromis gyvenamosiomis vietovėmis (miestų, miestelių, kaimų ir viensėdžių). Be to, identifikuojant miestų, miestelių ir kaimų išsidėstymą šalies teritorijoje yra panaudoti VĮ Registrų centro grafiniai ir tekstiniai duomenys apie Lietuvos teritorijos administracinio suskirstymo vienetų ribas, gamtines sąlygas bei susisiekimo ryšių sistemą. Nagrinėjant šalies apgyvendinimo sistemos kiekybinę statistinę informaciją, taip pat ji papildoma ir atskirų miestų, miestelių bei kaimų istorinės raidos, reikšmės, kraštovaizdžio savitumo ir kitais aspektais sukaupta informacija.

Remiantis minėta šalies miestų, miestelių ir kaimų urbanistine, demografinė bei kraštovaizdine analize, straipsnyje pateikiamos kai kurios preliminarios prielaidos dėl šalies urbanizuoto kraštovaizdžio erdvinės struktūros savitumo išsaugojimo.

Kalbant apie nagrinėjamo klausimo ištirtumą reikia pasakyti, kad miestų, miestelių ir kaimų istorinės raidos, erdvinės struktūros bei kraštovaizdžio formavimo ir kiti klausimai įvairiais aspektais buvo ir yra nagrinėjami atskirų šalies autorių.

Plačiausiai žinomi ir naudojami yra fundamentalūs K. Šešelgio darbai (1975, 1996), kurie sudaro Lietuvos teritorijų planavimo ir urbanistikos teorinį bei praktinį pagrindą. Vienas svarbiausių šios srities jo darbų – tai Lietuvos Respublikos vieningosios apgyvendinimo sistemos sukūrimas, kuri yra iš dalies įgyvendinta. Taip pat labai svarbūs šio autoriaus darbai yra kai kurių šalies miestų, miestelių ir kaimų urbanistiniai, architektūriniai bei kraštovaizdiniai tyrimai, kurie neperanda aktualumo ir dabartiniu laikotarpiu (1980, 1988, 1991).

Šalies miestų ir miestelių istorinę raidą, jų planinę erdvinę struktūrą, kultūros paveldą yra plačiai išnaginęjęs ir aprašęs A. Miškinis (1991, 2002, 2004, 2007). Labai svarbūs tiriamieji darbai kaimo gyvenviečių istorinės raidos, erdvinės struktūros, kraštovaizdžio formavimo bei savitumo išsaugojimo srityje yra atlikti J. Bučo (1993, 2001, 2005). Lietuvos kraštovaizdžio raidos tyrinėjimai geografiniu aspektu, pradėdami nuo pirmąsio kraštovaizdžio susidarymo, senųjų kaimo gyvenviečių atsiradimo iki šiuolaikinių miestų ir miestelių formavimosi, yra nušviesti fundamentiniuose A. Basalyko darbuose (1977). Miestų kraštovaizdžio architektūros klausimai nagrinėjami K. Jakovlevo-Mateckio veikaluose (2008). Šalies rekreacinių teritorijų kraštovaizdį, jo estetines savybes plačiai nagrinėjo V. Stauskas (2012) bei G. Daniulaitis (1973, 2002). Teoriniai kraštovaizdžio formavimo klausimai nagrinėjami P. Kavaliausko darbuose (1973, 1992, 2010). Miesto urbanistinės struktūros bei vizualinio identiteto išsaugojimo klausimus nagrinėjo Z. J. Daunora, S. Kirvaitienė, A. Vyšniūnas (2004). Kraštovaizdžio vizualinius tyrimus vykdė J. Kamičaitytė-Virbašienė (2002) ir kt. Šalies bažnytkaimių, kaip svarbaus kraštovaizdžio erdvinės struktūros elemento, tyrimus vykdė V. Karvelytė-Balbierienė (2010). Semantiniai vietos tapatumo klausimai nagrinėjami K. Zaleckio (2011), V. Petrušonio (2006) darbuose. Taip pat yra vykdomi darbai kraštovaizdžio, kultūros ir gamtos paveldo išsaugojimo teisinės bazės tobulinimo srityje (L. Dringelis 2005, 2006) ir kt.

Kraštovaizdžio architektūros srityje nemažai yra užsienio šalių autorių darbų, kuriuose nagrinėjami gyvenamosios ir gamtinės aplinkos projektavimo (Simonds, Starke 2006), miestų planavimo ir jų kraštovaizdžio erdvinės struktūros formavimo (Czarnecki 1968), miestų vidaus erdvių ir želdynų planavimo (Zaleskaja, Mikulina 1979) bei kiti klausimai.

Tačiau nepaisant paminėtų ir kt. autorių atliktų tiriamųjų darbų, išsamios dabartinės Lietuvos apgyvendinimo sistemos būklės, demografinės situacijos bei urbanistinių pokyčių analizės nėra atlikta. Todėl nežinoma ir visų šių pokyčių įtaka šalies kraštovaizdžio erdvinės struktūros savitumui, jo identitetui. Šiame straipsnyje, remiantis gausios statistinės ir kt. medžiagos analize, norima nors iš dalies užpildyti informacijos spragą apie miestų, miestelių ir kaimų kraštovaizdžio erdvinės struktūros būklę ir pokyčius, kurie gali būti lemtingi siekiant išsaugoti šalies tapatumą.

Miestai, miesteliai ir kaimai – reikšmingi šalies kraštovaizdžio erdvinės struktūros komponentai

Kraštovaizdžio samprata ir jos interpretavimas

Kraštovaizdžio reikšmė, jo svarba visuomenės gyvenimo kokybei, kultūrai, ekologijai, ekonomikai, krašto savitumui yra nagrinėjami daugelio šalies ir užsienio autorių bei nušviesti, kaip minėta, šios srities svarbiuose tarptautiniuose Europos Tarybos, UNESCO ir ICOMOS dokumentuose. Ypač svarbus tarptautinis dokumentas, kuriame aptariami kraštovaizdžio apsaugos, tvarkymo, planavimo, naudojimo ir kt. klausimai, yra Europos kraštovaizdžio konvencija (Florencija 2000). Šioje konvencijoje pateikiamas ir apibendrintas kraštovaizdžio apibrėžimas, kuriame sakoma, kad „kraštovaizdis – tai žmonių suvokiama vietovė, kurios pobūdį nulėmė gamtos ir (arba) žmonijos faktorių veikimas ir sąveika“.

Dėl kraštovaizdžio sampratos, jo suvokimo ir apibūdinimo jau keletas dešimtmečių tarp atskirų autorių vyksta tam tikras nuomonių apsikeitimas, diskusija. Prieš atsirandant terminui „kraštovaizdis“ maždaug nuo XX a. pradžios buvo vartojamas terminas „landšaftas“. Šiam sulietuvintam terminui pagrindą davė atitinkamos užsienio šalių sąvokos: vokiška – *landshaft* bei angliška – *landscape*. Taip pat lygiagrečiai buvo vartojamas ir prancūziškas terminas – „peizažas“ (*peisage*).

Atsiradus lietuviškam terminui „kraštovaizdis“ (apie 1965) iškilo nuomonių skirtumas, kaip traktuoti sąvokas „landšaftas“ ir „kraštovaizdis“. Pasak A. Basalyko, terminas „kraštovaizdis“ – bendriausia sąvoka, apibūdinanti gamtos ir žmonių sukurtų objektų visumą, visą geosistemą (1965, 1977). Landšaftu buvo siūloma vadinti tik atskirą, bet kokios pakopos kraštovaizdžio teritorinį vienetą, pavyzdžiui, kalvotas moreninis landšaftas, pajūrio landšaftas ir pan. Siekiant landšaftą tipologizuoti, jis dar siūlomas skirstyti į aukštesnės pakopos landšaftus – žemėvaizdžius ir į

žemesnės – vietovaizdžius. V. Stausko nuomone, reikia vartoti abu – „landšafto“ ir „kraštovaizdžio“ terminus (1978, 2012). Tačiau landšaftas turėtų būti suprantamas kaip Žemės erdvinės sistemos visuma, o kraštovaizdis suprantamas tik kaip šios sistemos regimoji dalis. Kiti autoriai mano, kad „kraštovaizdžio“ terminas yra „landšafto“ sinonimas ir jo vertimas į lietuvių kalbą (Daniulaitis, Kavaliauskas 1973). Pasak J. Bučo, kraštovaizdis apibūdinamas kaip gamtinių ir antropogeninių veikslių ilgaamžės dialektinės sąveikos rezultatas, medžiaginė ir regimoji jos raiška teritorijoje (2001).

Platus ir esminis kraštovaizdžio apibrėžimas yra pateiktas Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptį apraše (2004). Jame sakoma, kad kraštovaizdis – tai žemės paviršiaus gamtinių (paviršinių uolienu ir reljefo, pažemio oro, paviršinių ir gruntinių vandenų, dirvožemio, gyvųjų organizmų) ir (ar) antropogeninių (archeologinių liekanų, statinių, inžinerinių įrenginių, žemės naudmenų ir informacinio lauko) komponentų, susijusių medžiagiais, energetiniais ir informaciniais ryšiais, teritorinis junginys. Tai žmonių suvokiama vietovė (teritorija), kurios pobūdį nulėmė gamtiniai ir (ar) antropogeniniai veiksniai ir jų sąveika.

Kraštovaizdžio politikos kryptį apraše (2004) taip pat įteisintos šios kraštovaizdžio sampratos arba kraštovaizdžio tipai:

Gamtinis (natūralus arba subnatūralus) kraštovaizdis – dėl gamtinių procesų įtakos atsiradęs ir besiformuojantis kraštovaizdis, kurio raidai gamtiniai procesai daro esminę, o žmogaus veikla – minimalią įtaką (išlikę sąlygiškai natūralūs miškai, pelkės, vandens telkiniai).

Kaimiškasis (antropogenizuotas, agrarinis) kraštovaizdis – dėl gamtinių procesų ir žmonių veiklos sąveikos susiformavęs ir svarbiausius gamtinės struktūros bruožus išsaugojęs kraštovaizdis (žemės ūkio naudmenos, ekstensyviai užstatyti kaimai).

Miestiškas (antropogeninis, urbanizuotas) kraštovaizdis – žmogaus labai pakeistas, jo veiklos veikiamas, palaikomas ir vystomas kraštovaizdis (miestai, miesteliai, kompaktiškai užstatyti kaimų ir didelių techninių inžinerinių kompleksų teritorijos).

Kultūrinis kraštovaizdis (tiek kaimiškasis, tiek miestiškasis) – teigiamas žmogaus ir aplinkos darnaus sambūvio rezultatas. Tai kryptingai formuojamas, tenkinantis biologinius, psichologinius (informacinius, estetinius), socialinius, ergonominius (tinkamumo veiklai), ekonominius, gyvenamosios, darbo ir poilsio aplinkos kokybės poreikius kraštovaizdis.

Taigi, kaip matyti iš apibrėžimo, kraštovaizdis apima visą šalies teritoriją ir erdvę: miestus, miestelius ir kaimus, miškus, vandenį bei žemės ūkio teritorijas, jis yra gyvenimo kokybės dalis ir tautinio identiteto

pagrindas. Ypač svarbus kraštovaizdžio komponentas, kuris daro didžiausią įtaką šalies savitumui, jo identitetui, yra miestų, miestelių ir kaimų išsidėsimas, jų erdvinė struktūra, ryšys su aplinka, architektūra. Todėl nagrinėjant šalies kraštovaizdžio erdvinę struktūrą pagrindinis dėmesys yra skiriamas minėtų gyvenamųjų vietovių erdvinės struktūros analizei, jų savitumui nustatyti ir išsaugoti.

Gyvenamųjų vietovių kraštovaizdinė reikšmė

Kaip jau minėta, šalia išvardintų kraštovarkinių kraštovaizdžio tipų (gamtinio, kaimiškojo ir miestiškojo), ypač išskirtinę vietą kraštovaizdyje užima miestiškasis (antropogeninis, urbanizuotas) kraštovaizdis, kurį sudaro miestai, miesteliai ir kompaktiškai užstatytos kaimo gyvenamosios vietovės.

Vertinant šalies teritoriją pagal pagrindinę tikslinę žemės naudojimo paskirtį, 2012 m. Lietuvos Respublikos žemės fondo duomenimis, miestų, miestelių ir kompaktiškai užstatytų kaimų teritorija (kitos paskirties žemė) užima palyginti nežymią šalies teritorijos dalį – tik 5,9 proc. (palyginimui – žemės ūkio paskirties žemė užima 60,5 proc., miškų ūkio paskirties žemė – 30,2 proc.). Tačiau vertinant pagal sukauptą dvasinį, kultūrinį ir medžiaginį turinį bei pagal tūrinius kraštovaizdžio elementus, taip pat vertinant pagal miestų, miestelių ir kaimų erdvinę struktūrą, užstatymo pobūdį, siluetą, panoramas, ryšį su aplinka, išskirtinių objektų (bažnyčių, dvarų sodybų, parkų ir kt.) sankauptą ir kt. požymius, miestiškasis (antropogeninis, urbanizuotas) kraštovaizdis daugiausiai turi įtakos šalies savitumui, jos tapatumui. Tačiau būtina pabrėžti, kad antropogeninis, urbanizuotas kraštovaizdis, vykstant intensyviai šalies teritorijos urbanizacijos procesui, yra labiausiai besikeičiantis kraštovaizdžio tipas, kuris dažnai yra agresyvus tiek gamtinei aplinkai, tiek esamai, susiklosčiusiai gyvenamųjų vietovių erdvinei struktūrai. Todėl miestų, miestelių ir kaimų kraštovaizdžio erdvinės struktūros savitumo išsaugojimas bei tinkamas formavimas, kuriant savitą kultūrinį šalies kraštovaizdį, turi labai svarbią reikšmę.

Šalies gyvenamųjų vietovių istorinė raida, kurią lėmė demografiniai, socialiniai, ekonominiai, politiniai ir kt. veiksniai, sudarė esminį pagrindą kraštovaizdžio pokyčiams. Pirmykščiai gyventojai ir jų primityvūs būstai, kurie atsirado maždaug prieš 11–10 tūkst. metų, to laikotarpio gamtiniam kraštovaizdžiui, be abejo, jokios įtakos neturėjo. Tačiau maždaug prieš 3 tūkst. metų, didėjant gyventojų skaičiui ir intensyvėjant gamtinių išteklių naudojimui, pradėjo kurtis įvairaus pobūdžio gyventojų stovyklos, įtvirtintos sodybos ir kt., kurios palaipsniui gamtinį kraštovaizdį pradėjo keisti

į antropogenizuotą. Taigi dėl žmonių veiklos, vykstant apgyvendinimo procesui, atsirandančios gyvenvietės pradėjo daryti reikšmingą įtaką kraštovaizdžio pokyčiams (Basalykas 1977).

Nustatyta, kad vykstant minėtiems pokyčiams dar iki XVI a. vidurio šalyje vyravo gamtinis kraštovaizdis. To meto antropogeniniai elementai kraštovaizdyje buvo gana menki, nežymūs ir gamtinio kraštovaizdžio pobūdžiui įtakos beveik neturėjo (Bučas 2001). Nuo XV a. vidurio iki XX a. pradžios, intensyvėjant žmonių ūkinei veiklai, daugėjo ir antropogeninių elementų: kaimo gyvenviečių, dvarų, miestelių bei besikuriančių miestų, tačiau antropogenizuotas kraštovaizdis dar nestelbė gamtinio kraštovaizdžio. Todėl šie du pagrindiniai kraštovaizdžio tipai sudarė tam tikrą pusiausvyrą, ekologinę harmoniją, kuri dar nereikalavo specialių aplinkosauginių ir gamtosauginių priemonių. Nuo XX a. pradžios, intensyviai vystantis urbanizacijos bei industrializacijos procesams, augant miestams ir pramonės objektams, antropogenizuotas kraštovaizdis pradėjo dominuoti ir stelbti gamtinį kraštovaizdį. Be to, šis antropogenizacijos procesas nuolat plečiasi ir dažnai tampa agresyvus tiek gamtinės aplinkos, tiek kultūros paveldo požiūriais. Iš to matyti, kad miestų, miestelių ir kaimų plėtra, jų kraštovaizdžio erdvinė struktūra daro esminį poveikį siekiant formuoti ir išsaugoti šalies kraštovaizdžio savitumą, identitetą. Tai rodo labai svarbią šalies gyvenamųjų vietovių erdvinės struktūros formavimo kraštovaizdinę reikšmę.

Miestų, miestelių ir kaimų išsidėstymas šalies administracinėje struktūroje ir jų urbanistinės bei demografinės situacijos apibūdinimas

Šalies teritorijos administracinis suskirstymas ir gyvenamųjų vietovių tinklo kaitos tendencijos

Miestų, miestelių ir kaimų išsidėstymas šalies teritorijoje, jų tarpusavio ryšiai, susiformavusi erdvių struktūra, pastatų architektūra, gamtinė aplinka ir kiti komponentai sudaro esminį, semantinį šalies kraštovaizdžio raiškos pagrindą. Pasikeitus vienam komponentui, gali keistis ir kiti, pažeisdami istoriškai susiformavusią kraštovaizdžio erdvinę struktūrą.

Kaip minėta, labiausiai ir greičiausiai besikeičiantys kraštovaizdžio komponentai būtent ir yra gyvenamosios vietovės, kurių pokyčiai daugiausiai lemia kraštovaizdžio pasikeitimo pobūdį. Savo ruožtu gyvenamųjų vietovių gyvybingumui esminę įtaką turi šalies demografinė situacija.

Siekiant išsiaiškinti dabartinę šalies apgyvendinimo sistemos būklę ir per pastarąjį laikotarpį vykstančius demografinius bei urbanistinius pokyčius, buvo

atlikta Lietuvos statistikos departameno 2001 m. ir 2011 m. visuotinio šalies gyventojų ir būstų surašymo rezultatų statistinė analizė. Taip pat buvo analizuojami ir VĮ Registrų centro duomenys, kuriuose pateiktas gyvenamųjų vietovių teritorinis išsidėstymas.

Šios analizės pagrindą sudaro statistiniai duomenys, pateikti pagal šalies teritorijos administracinį suskirstymą. Šį suskirstymą sudaro atitinkami administraciniai teritoriniai vienetai: apskritys, savivaldybės (miestų, rajonų ir kitos savivaldybės) ir seniūnijos (kaimų ir tam tikrais atvejais miestų). Minėtuose administraciniuose vienetuose yra pateiktas gyvenamųjų vietovių skaičius: miesto gyvenamųjų vietovių (didmiesčių, vidutinio dydžio ir mažų miestų) ir kaimo gyvenamųjų vietovių (miestelių, kaimų ir viensėdžių). Taip pat pateiktas gyventojų skaičius visose gyvenamosiose vietovėse.

Šiuo metu pagal Lietuvos teritorijos administracinį suskirstymą šalyje yra: 10 apskričių, 60 savivaldybių (miestų savivaldybės – 7, rajonų savivaldybės – 43, kitos savivaldybės – 10), 513 seniūnijų (miesto seniūnijos – 34, kaimo seniūnijos – 479). Šalies gyvenamosios vietovės, kaip žinoma, daugiausiai yra skirstomos pagal jų dydį, t. y. pagal gyventojų skaičių. Prie miesto kategorijos priskiriamos gyvenamosios vietovės, kuriose gyventojų skaičius yra 3 tūkst. ir daugiau. Savo ruožtu miestai skirstomi į mažus miestus – nuo 3 iki 10 tūkst. gyventojų, vidutinio dydžio miestus – nuo 10 iki 100 tūkst. gyventojų ir didmiesčius – daugiau kaip 100 tūkst. gyventojų. Prie kaimų kategorijos priskiriamos gyvenamosios vietovės, kuriose gyventojų skaičius iki 3 tūkst. gyventojų. Savo ruožtu kaimo vietovės skirstomos į miestelius, kuriuose gyventojų skaičius yra nuo 0,5 iki 3 tūkst., ir kaimus bei viensėdžius, kuriuose gyventojų skaičius iki 0,5 tūkst.

Tačiau pasakytina, kad šis skirstymas turi kai kurių išimčių. Kartais miesto ar miestelio statusas yra istoriškai perimtas arba turėtas iki įsigaliojant Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymui ir neatitinka nustatyto gyventojų skaičiaus reikalavimų. Pavyzdžiui, yra miestų, kurie neturi 3 tūkst. gyventojų (Jieznas, Veisiejai, Daugai ir kt.), ir kaimų, kurie viršija 3 tūkst. gyventojų (Raudondvaris, Domeikava ir kt.). Be to, analizuojant Lietuvos gyvenamųjų vietovių statistinius duomenis paaiškėjo, kad dėl šalies administracinio teritorinio suskirstymo trūkumų nemažos dalies svarbių gyvenamųjų vietovių duomenyse visiškai nėra. Pavyzdžiui, sąrašuose nėra Nidos, Juodkrantės, Preilos, Pervalkos, kurios įeina į Neringos miesto sudėtį. Tas pat pasakytina ir apie Šventąją, kuri yra Palangos sudėtyje. Šios vietovės ne-

turi statuso (miesto, miestelio ar kaimo) ir įvardinamos tik kaip gyvenvietės. Todėl galima teigti, kad šalies gyvenamųjų vietovių sąrašas nėra išsamus.

Nepaisant to, dabartiniu laikotarpiu (pagal 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatus) Lietuvoje yra 103 miestai, iš jų 4 didmiesčiai, 29 vidutinio dydžio miestai ir 70 mažų miestų. Kaimo gyvenamųjų vietovių yra 20 940, iš jų 249 miesteliai, 19 004 kaimai ir 1687 viensėdžiai (1 lentelė). Tačiau būtina pabrėžti, kad iš pateikto kaimų ir viensėdžių skaičiaus 3346 kaimai (apie 18 proc.) ir 873 viensėdžiai (apie 52 proc.) neturi gyventojų ir yra prie išnykimo ribos.

Vertinant pagal apskritis, didžiausias ištuštėjusių kaimų ir viensėdžių skaičius yra Utenos apskrityje (28,3 proc.), Panevėžio apskrityje (27,0 proc.), Kauno apskrityje (20,0 proc.) ir mažiausias – Klaipėdos apskrityje (6,7 proc.) bei Alytaus apskrityje (10,3 proc.) (1 lentelė).

Vertinant pagal atskiras savivaldybes, kaimų ir viensėdžių, kuriuose nėra gyventojų, skaičius yra didžiausias Kėdainių rajono savivaldybėje (34,01 proc.), Biržų rajono savivaldybėje (31,72 proc.), Akmenės rajono savivaldybėje (28,57 proc.), Anykščių rajono savivaldybėje (33,60 proc.), Zarasų rajono savivaldybėje (32,68 proc.), Ukmergės rajono savivaldybėje (30,70 proc.) ir ypač Visagino savivaldybėje (76,19 proc.). Mažiausias ištuštėjusių kaimų ir viensėdžių skaičius yra Alytaus rajono savivaldybėje (6,53 proc.), Kauno rajono savivaldybėje (7,78 proc.), Klaipėdos rajono savivaldybėje (4,12 proc.), Skuodo rajono savivaldybėje (5,92 proc.), Šilutės rajono savivaldybėje (5,19 proc.) bei Plungės rajono savivaldybėje (5,67 proc.). Pateikti statistiniai duomenys rodo, kad kai kuriose apskrityse bei savivaldybėse apgyvendinimo sistemos pokyčiai yra kritinio pobūdžio ir gali turėti esminę įtaką šalies kraštovaizdžio erdvinei struktūrai (1 pav.).

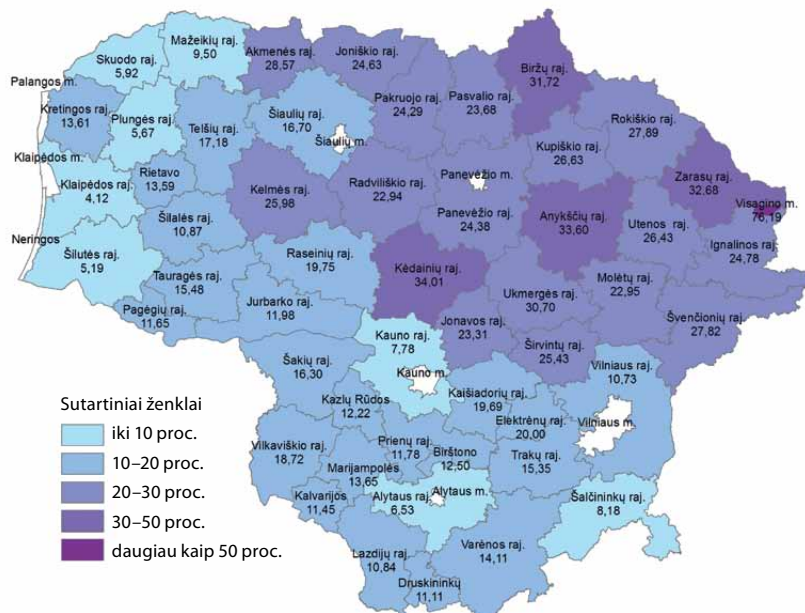
Lyginant 2011 m. visuotinio šalies gyventojų ir būstų surašymo rezultatus su 2001 m. surašymo rezultatais per dešimties metų laikotarpį, šalis sumažėjo trimis miestais (buvo – 106, dabar – 103), iš to skaičiaus vienu didmiesčiu (buvo – 5, dabar – 4), penkiais vidutinio dydžio miestais (buvo – 34, dabar – 29), kurie perėjo į mažų miestų grupę (2 pav.). Taip pat labai sumažėjo kaimų – išnyko 838 (apie 4 proc.) (buvo – 19 842, dabar – 19 004) ir viensėdžių – 48 (apie 3 proc.) (buvo – 1735, dabar – 1687) (3 pav.).

Minėti pokyčiai akivaizdžiai keičia ir gali keisti ateityje šalies apgyvendinimo sistemą, gyvenamųjų vietovių išsidėstymą, jų tankumą ir santykį su gamtine bei agrarine aplinka. Visa tai tiesiogiai daro įtaką šalies kraštovaizdžiui, jo erdvinei struktūrai.

1 lentelė. Gyvenamųjų vietovių skaičiaus pokytis apskrityse 2001–2011 m. (remiantis Lietuvos statistikos departamento Lietuvos Respublikos 2001–2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatu analize)

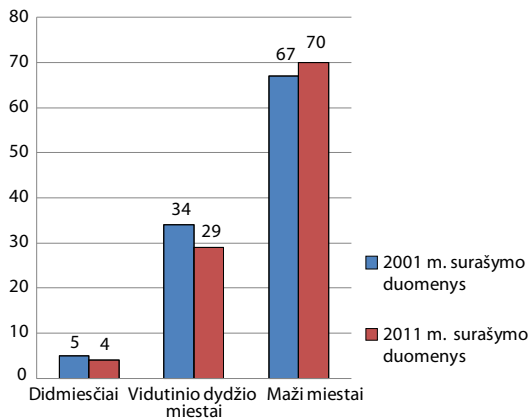
Table 1. The change of settlement number in regions duering 2001-2011 (according analysis of Lithuania statistics department results of Census of population and housing in 2001-2011 of the Republic of Lithuania)

Eil. Nr.	Apskritis pavadinimas	2001 m.								2011 m.								2011 m. kaimo gyv. vietovės be gyventojų, proc.
		Miesto gyv. vietovės			Kaimo gyv. vietovės					Miesto gyv. vietovės			Kaimo gyv. vietovės					
		didmies. sk.	vid. miest. sk.	mažų miest. sk.	miestelių sk.	bendras	iš jų be gyventojų	bendras	iš jų be gyventojų	didmies. sk.	vid. miest. sk.	mažų miest. sk.	miestelių sk.	bendras	iš jų be gyventojų	bendras	iš jų be gyventojų	
1	Alytaus apsk.	–	3	4	12	1146	94	13	5	–	2	5	12	1101	111	11	3	10,25
2	Kauno apsk.	1	6	7	34	2573	411	50	32	1	4	8	35	2434	458	48	36	19,90
3	Klaipėdos apsk.	1	4	4	20	978	49	3	2	1	4	4	20	937	62	3	1	6,70
4	Marijampolės apsk.	–	2	7	19	1543	210	5	1	–	2	7	20	1467	223	5	3	15,35
5	Panevėžio apsk.	1	2	9	34	2497	440	281	129	–	3	8	35	2404	560	276	161	26,90
6	Šiaulių apsk.	1	5	9	31	2424	411	163	72	1	2	11	32	2297	481	160	94	23,40
7	Tauragės apsk.	–	2	5	20	1225	124	10	4	–	2	5	20	1174	141	12	7	12,48
8	Telšių apsk.	–	3	4	21	909	88	7	4	–	3	4	21	859	104	7	5	12,59
9	Utenos apsk.	–	3	7	26	3274	518	523	201	–	3	7	27	3183	780	499	262	28,30
10	Vilniaus apsk.	1	4	11	27	3273	339	680	228	1	4	11	27	3148	426	666	301	19,06
Iš viso:		5	34	67	244	19 842	2684	1735	678	4	29	70	249	19 004	3346	1687	873	20,39
Bendras skaičius:		miestų – 106			kaimo gyv. vietovių – 21 821, iš jų be gyventojų – 3362					miestų – 103			kaimo gyv. vietovių – 20 940, iš jų be gyventojų – 4219					

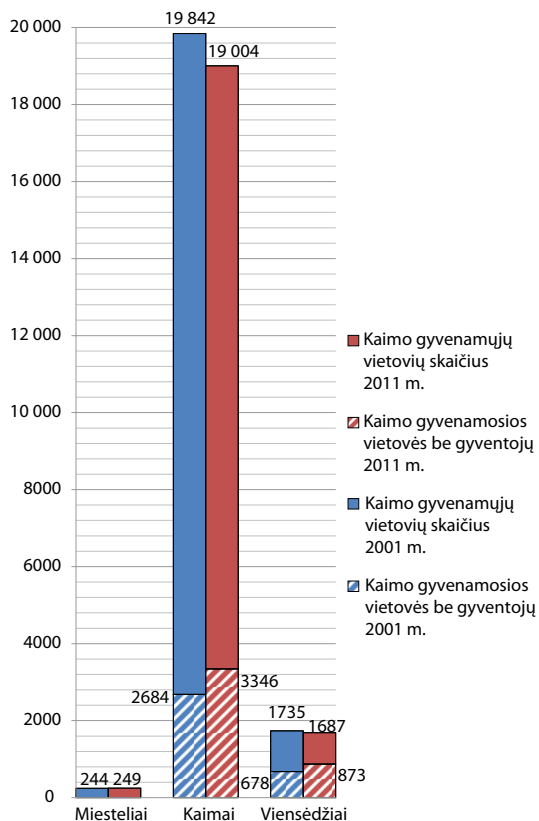
1 pav. Kaimo gyvenamųjų vietovių dalis be gyventojų (proc.) savivaldybėse 2011 m. (remiantis Lietuvos statistikos departamento Lietuvos Respublikos 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatu analize)

Fig. 1. The part of rural settlements wich are without habitants (%) in municipalities in 2011 (according analysis of Lithuania statistics department results of Census of population and housing in 2011 of the Republic of Lithuania)

2 pav. Miesto gyvenamųjų vietovių skaičius 2001–2011 m. (remiantis Lietuvos statistikos departamento Lietuvos Respublikos 2001–2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatų analize)

Fig. 2. The number of towns in 2001–2011 (according analysis of Lithuania statistics department results of Census of population and housing in 2001–2011 of the Republic of Lithuania)

3 pav. Kaimo gyvenamųjų vietovių skaičius 2001–2011 m. (remiantis Lietuvos statistikos departamento Lietuvos Respublikos 2001 ir 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatų analize)

Fig. 3. The number of rural settlements in 2001–2011 (according analysis of Lithuania statistics department results of Census of population and housing in 2001–2011 of the Republic of Lithuania)

Šalies demografinių pokyčių įtaka gyvenamųjų vietovių sklaidai

Vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių šalies urbanistinius pokyčius – miestų, miestelių ir kaimų mažėjimą bei nykimą, – besikeičianti demografinė situacija, kuri savo ruožtu susijusi su šalies ekonomine būkle. Tai užburtas ratas, kurį sudaro minėtų veiksnių – ekonomikos, demografijos ir urbanistikos – koreliacija.

Kaip jau buvo aptarta, šalyje vyksta gana dideli apgyvendinimo sistemos pokyčiai – mažėja miestai, tuštėja ir ties išnykimo riba yra daugelis kaimų ir viensėdžių. Siekiant išsiaiškinti minėtus reiškinius, yra tikslinga pateikti kai kuriuos duomenis apie šalies demografinę situaciją ir jos pokyčių dinamiką. Šie duomenys pateikiami remiantis Lietuvos statistikos departamento 2001 ir 2011 m. visuotinio šalies gyventojų ir būstų surašymo rezultatų analize, kuri apima visus šalies miestų, miestelių ir kaimų gyventojus.

Pagal šios analizės suvestinę, kuri pateikiama apskričių ir savivaldybių kitimo duomenimis, bendras šalies gyventojų skaičius nuo 2001 m. iki 2011 m. sumažėjo 440 374 žmonėmis, arba 12,64 proc. (2 lentelė). Pagal apskritis daugiausiai gyventojų sumažėjo (daugiau nei 18 proc.) Šiaulių, Utenos ir Tauragės apskrityse, mažiausiai – Vilniaus apskrityje (4,65 proc.).

Pagal savivaldybes daugiausia gyventojų sumažėjo (daugiau kaip 20 proc.) Biržų, Kelmės, Jurbarko, Ignalinos rajonų savivaldybėse, o Akmenės rajono savivaldybėje šis skaičius siekia net apie 23 proc. Mažiausias gyventojų skaičiaus sumažėjimas yra Vilniaus miesto savivaldybėje (3,27 proc.), Trakų rajono savivaldybėje (7,93 proc.), Panevėžio rajono savivaldybėje (8,97 proc.), tačiau keletose savivaldybių gyventojų skaičius yra padidėjęs – Vilniaus rajono savivaldybėje (7,63 proc.), Neringos savivaldybėje (7,71 proc.), Klaipėdos rajono savivaldybėje (11,01 proc.) bei Kauno rajono savivaldybėje (5,37 proc.) (4 pav.). Šis reiškinys paaiškinamas tuo, kad stambiųjų miestų gyventojai dėl aukštos šildymo ir butų nuomos kainos bei brangaus pragyvenimo miestuose keliai į gretimų rajonų savivaldybių teritorijas, daugeliu atvejų į priemiestinių bendrijų sodus.

Be minėtų pokyčių rodiklių, taip pat svarbus apibendrinantis demografinis rodiklis yra gyventojų tankis šalyje arba gyventojų skaičius 1 km². Šis rodiklis yra kaip indikatorius, objektyviai rodantis apgyvendinimo būklę šalyje ir gali būti taikomas, tiek viduje kiekybiškai lyginant vieną regioną ar miestą su kitu, tiek ir su kitomis šalimis.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis (3 lentelė), vertinant šalies gyventojų tankio rodiklius nuo 1959 m. iki 2011 m., tenka pasakyti, kad pastarųjų metų (2011 m.) gyventojų tankis šalyje yra 46,6 gyventojų,

2 lentelė. Gyventojų skaičiaus pokytis apskrityse 2001–2011 m. (remiantis Lietuvos statistikos departamento Lietuvos Respublikos 2001–2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatu analize)

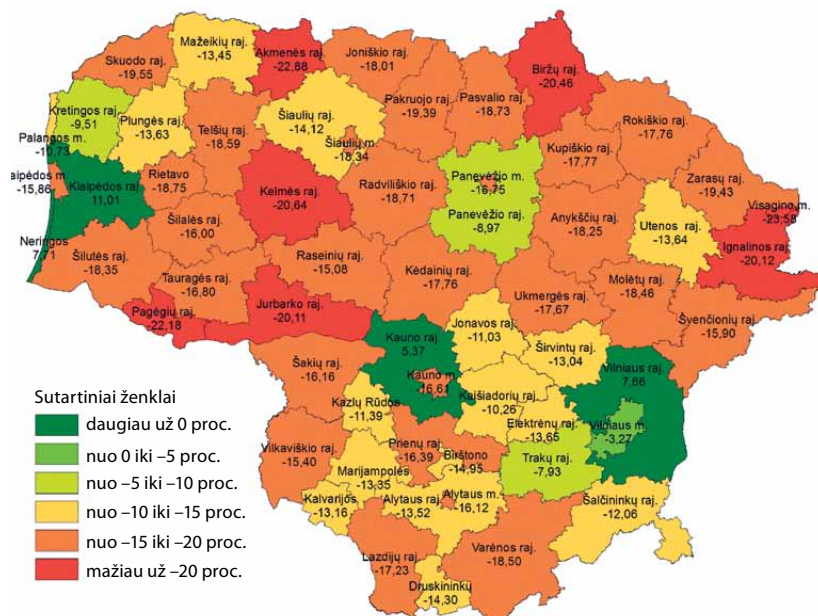
Table 2. The change of population in regions duering 2001–2011 (according analysis of Lithuania statistics department results of Census of population and housing in 2001–2011 of the Republic of Lithuania)

Eil. Nr.	Apskritis pavadinimas	2001 m.			2011 m.			Gyventojų sk. augimas (+)/ mažėjimas (-), proc.
		Gyventojų skaičius			Gyventojų skaičius			
		miestų	kaimų	bendras	miestų	kaimų	bendras	
1	Alytaus apsk.	110 909	76 860	187 769	92 613	65 153	157 766	-15,98
2	Kauno apsk.	511 201	190 328	701 529	428 931	179 401	608 332	-13,28
3	Klaipėdos apsk.	282 637	103 131	385 768	242 009	97 053	339 062	-12,11
4	Marijampolės apsk.	93 177	95 457	188 634	79 960	81 689	161 649	-14,31
5	Panevėžio apsk.	179 073	120 917	299 990	148 008	102 382	250 390	-16,53
6	Šiaulių apsk.	227 272	142 824	370 096	186 310	115 376	301 686	-18,48
7	Tauragės apsk.	54 717	79 558	134 275	45 563	64 496	110 059	-18,03
8	Telšių apsk.	106 484	73 401	179 885	90 068	62 010	152 078	-15,46
9	Utenos apsk.	100 867	85 095	185 962	84 261	67 743	152 004	-18,26
10	Vilniaus apsk.	665 761	184 134	849 895	633 488	176 915	810 403	-4,65
Iš viso:		2 332 098	1 151 705	3 483 803	2 031 211	1 012 218	3 043 429	-12,64

3 lentelė. Šalies gyventojų skaičius ir tankis remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Table 3. The population and its density according data of Lithuania statistics department

Eil. Nr.	Surašymo metai	Gyventojų skaičius, tūkst.	Gyventojų skaičius 1 km ²
1	1959	2696,7	41,3
2	1970	3118,9	47,8
3	1979	3391,5	51,9
4	1989	3674,8	56,3
5	2001	3484,0	53,4
6	2011	3043,4	46,6

4 pav. Gyventojų skaičiaus pokytis (proc.) savivaldybėse 2001–2011 m. (remiantis Lietuvos statistikos departamento Lietuvos Respublikos 2001–2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatu analize)

Fig. 4. The change of populaiaon in municipalities (%) 2001–2011 (according analysis of Lithuania statistics department results of Census of population and housing in 2001–2011 of the Republic of Lithuania)

tenkančio 1 km², ir yra mažesnis net už 1970 m. tankio rodiklį (buvo 47,8 gyventojų, tenkančio 1 km²). Per šį laikotarpį didžiausias šalies gyventojų skaičius (3674,8 tūkst.) ir didžiausias tankis (56,3 gyventojų, tenkančio 1 km²) buvo 1989 m. Nuo to laiko šie rodikliai palaipsniui mažėja ir, suprantama, daro neigiamą įtaką šalies apgyvendinimo sistemai ir kartu susiklosčiusiai kraštovaizdžio erdvinei struktūrai.

Lietuvos apgyvendinimo sistemos įtaka kraštovaizdžio erdvinės struktūros savitumui ir jo išsaugojimo prielaidos

Dabartinis šalies apgyvendinimo sistemos pobūdis ir jo įtaka formuojant kraštovaizdį

Anksčiau pateikta šalies gyvenamųjų vietovių (miestų, miestelių ir kaimų) išsidėstymo bei demografinės situacijos analizė parodė, kad šalyje vyrauja smulkios gyvenamosios vietovės, kuriose gyvena palyginti nedidelis gyventojų skaičius. Pavyzdžiui, Lietuvoje iš 103 miestų yra net 70 mažų miestų (arba 68 proc.), kuriuose yra mažiau nei 10 tūkst. gyventojų, ir juose gyvena tik apie 13 proc. šalies miestų gyventojų (4 lentelė). Iš visos šios mažų miestų grupės 39 miestai (daugiau kaip 50 proc.) neturi ir 3 tūkst. gyventojų, nors nustatytas miesto dydis yra skaičiuojamas nuo 3–jų tūkst. gyventojų. Nepaisant to, šios mažų miestų dalies gyventojų skaičiaus vidurkis sudaro tik apie 1,5 tūkst. gyventojų. Likusių šios miestų grupės gyventojų skaičiaus vidurkis sudaro apie 5–7 tūkst. žmonių.

Vidutinio dydžio miestų (nuo 10 iki 100 tūkst. gyventojų) šalyje yra 29, tačiau jie labai skirtingo dydžio (4 lentelė). Vyrauja šioje miestų grupėje (apie 60 proc.) miestai nuo 10 iki 20 tūkst. gyventojų. Likusios vidutinių miestų grupės dydis (apie 38 proc.) turi nuo 20 iki 50 tūkst. gyventojų. Ir tik du miestai šioje miestų grupėje yra intervale tarp 50 ir 100 tūkst. gyventojų. Vidutinio dydžio miestų grupės gyventojų skaičius sudaro apie 33 proc. visos šalies miestų gyventojų skaičiaus. Kalbant apie šios vidutinių miestų grupės miestus, reikia pasakyti, kad šalyje visiškai neišsivystė miestų, kuriuose gyventojų skaičius būtų tarp 50 ir 100 tūkst. Reikia manyti, kad tai didelė šalies regionų vystymo spraga, nepakankamą dėmesį skiriant regionų centrams ir viską koncentruojant sostinėje Vilniuje.

Šalies didmiesčių grupėje dabartiniu metu yra tik 4 miestai. Per dešimtmetį (nuo 2001 iki 2011 m.) iš šios grupės iškrito Panevėžys, sumažėjęs gyventojų skaičiui apie 17 proc. Panašus likimas gali ištikti ir Šiaulių miestą, kurio gyventojų skaičius per minėtą laikotarpį sumažėjo daugiau nei 18 proc., tačiau dar nesumažėjo iki 100 tūkst. gyventojų ribos. Likusieji

du didmiesčiai – Kaunas ir Klaipėda – taip pat gerokai sumažėjo (atitinkamai – 16,6 proc. ir 15,9 proc.) ir tik Vilniaus miestas yra išlikęs stabilios būklės, jo gyventojų skaičius žymiai didesnis negu kitų minėtų didmiesčių ir viršija 500 tūkst. gyventojų (4 lentelė). Sostinėje dabartiniu metu koncentruojasi apie 26 proc. šalies miestų gyventojų ir ši koncentracija nuolat didėja. Tai neabejotinai turi neigiamą poveikį kitų šalies miestų vystymuisi.

Kaimo gyvenamosios vietovės, kaip ir miesto, daugiausiai yra smulkaus mastelio, jų gyventojų skaičius svyruoja nuo keletos gyventojų iki kelių šimtų gyventojų (5 lentelė). Ypač kritinė būklė yra mažų kaimo gyvenamųjų vietovių, kuriose gyventojų skaičius yra iki 10 žmonių. Kaip jau minėta, gana didelė kaimo gyvenamųjų vietovių dalis dabar yra be gyventojų ir šis nykimo procesas tęsiasi.

Iš nustatyto dabartinio kaimo gyvenamųjų vietovių skaičiaus (20 940 gyv. vietovės) pagal gyventojų skaičių jos sudaro: iki 10 gyventojų – apie 53,9 proc., nuo 10 iki 50 gyventojų – apie 29,1 proc., nuo 50 iki 100 gyventojų – apie 6,6 proc., nuo 100 iki 200 gyventojų – apie 4,4 proc., nuo 200 iki 500 gyventojų – 4,3 proc. ir nuo 500 iki 1000 gyventojų – apie 1,2 proc. Daugiau nei 1 tūkst. gyventojų kaimo gyvenamųjų vietovių yra tik apie 0,4 proc. Vyraujanti skaičių (apie 84 proc.) sudaro kaimo gyvenamosios vietovės, kuriose gyventojų skaičius yra tik iki 50 žmonių. Žymiai mažiau (apie 12 proc.) yra kaimo gyvenamųjų vietovių, kurių gyventojų skaičius sudaro nuo 50 iki 200 žmonių. Taigi, šalies kraštovaizdyje dominuoja smulkūs elementai – maži miestai, miesteliai ir kaimai, kurie daugiausia ir lemia kraštovaizdžio pobūdį, jo savitumą.

Šalies kraštovaizdžio elementų savitumas Europos kontekste ir jo išsaugojimo prielaidos

Kaip jau minėta, miestai, miesteliai ir kaimai, jų dydis, išsidėstymas šalies teritorijoje bei demografinė situacija sudaro apgyvendinimo sistemos pagrindą, kuris turi lemiamą įtaką šalies kraštovaizdžio pobūdžiui. Siekiant palyginti šalies kraštovaizdžio savitumą su kitų šalių kraštovaizdžio savybėmis, vienas iš labiausiai apibendrinančių kiekybinių rodiklių yra gyventojų tankis, t. y. gyventojų skaičius 1 km², taip pat gyvenamųjų vietovių dydis ir jų išsidėstymo tankis teritorijoje.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatais, gyventojų tankis šalyje yra 46,6 gyventojų viename kvadratiniam kilometre, šis skaičius nuolat mažėja (2001 m. buvo 53,4 gyventojų). Kitų Europos šalių gyventojų tankis taip pat yra gana įvairus (5 pav.).

4 lentelė. Miestų skaičius pagal gyventojų skaičių 2001–2011 m. (remiantis Lietuvos statistikos departamento Lietuvos Respublikos 2001–2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatų analize)

Table 4. The number of towns according population 2001–2011 (according analysis of Lithuania statistics department results of Census of population and housing in 2001–2011 of the Republic of Lithuania)

Gyventojų skaičius miestuose		2001 m.				2011 m.			
		Miestų skaičius	Procentai	Gyventojų skaičius	Procentai	Miestų skaičius	Procentai	Gyventojų skaičius	Procentai
Maži miestai	iki 3000	38	36	59 687	3	39	38	57 966	3
	3000–5000	8	8	28 502	1	9	9	37 281	2
	5000–10 000	21	20	140 600	6	22	21	155 508	8
Vidutiniai miestai	10 000–20 000	20	19	266 219	11	17	17	228 140	11
	20 000–50 000	13	12	397 783	17	10	10	280 575	14
	50 000–100 000	1	1	71 491	3	2	2	159 654	8
Dideli miestai	100 000–250 000	3	3	446 586	19	2	2	271 688	13
	250 000–500 000	1	1	378 943	16	1	1	315 993	16
	daugiau nei 500 000	1	1	542 287	23	1	1	524 406	26
Iš viso:		106	100	2 332 098	100	103	100	2 031 211	100

5 lentelė. Kaimo gyvenamųjų vietovių skaičius pagal gyventojų skaičių 2001–2011 m. (remiantis Lietuvos statistikos departamento Lietuvos Respublikos 2001–2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatų analize)

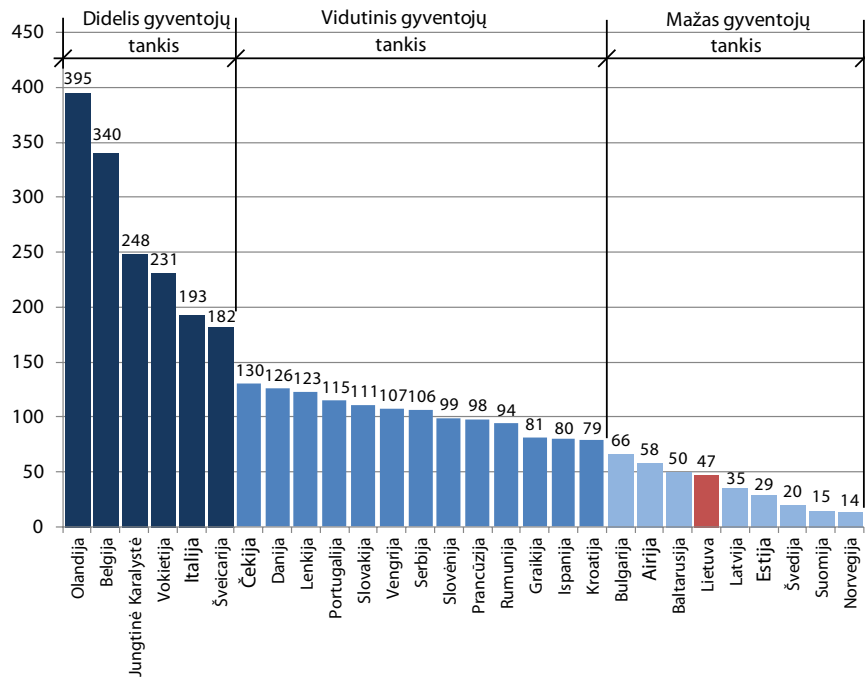
Table 5. The number of rural settlements according population 2001–2011 (according analysis of Lithuania statistics department results of Census of population and housing in 2001–2011 of the Republic of Lithuania)

Gyventojų skaičius kaimo gyvenamosiose vietovėse	2001 m.				2011 m.			
	Gyv. vietovių skaičius	Procentai	Gyventojų skaičius	Procentai	Gyv. vietovių skaičius	Procentai	Gyventojų skaičius	Procentai
iki 10	10 767	49,34	35 182	3,05	11 283	53,88	33 413	3,30
10–20	3210	14,71	47 937	4,16	2893	13,82	43 235	4,27
20–50	3764	17,25	122 630	10,65	3206	15,31	103 490	10,22
50–100	1678	7,69	117 921	10,24	1384	6,61	97 999	9,68
100–200	1012	4,64	142 781	12,40	927	4,43	132 786	13,12
200–500	999	4,58	316 885	27,51	913	4,36	282 205	27,88
500–1000	288	1,32	197 924	17,19	246	1,17	167 820	16,58
1000–2000	85	0,39	115 250	10,01	70	0,33	97 078	9,59
2000–5000	18	0,08	55 195	4,79	17	0,08	49 186	4,86
daugiau nei 5000	0	0,00	0	0,00	1	0,00	5006	0,49
Iš viso:	21 821	100	1 151 705	100	20 940	100	1 012 218	100

Pavyzdžiui, tankiausiai apgyvendintose šalyse gyvena: Olandijoje – 395 žm./km², Belgijoje – 340 žm./km², Vokietijoje – 231 žm./km² ir pan. Vidutinio gyventojų tankio šalyse gyvena: Danijoje – 126 žm./km², Lenkijoje – 123 žm./km², Prancūzijoje – 98 žm./km², Graikijoje – 81 žm./km², Ispanijoje – 80 žm./km² ir pan. Mažo gyventojų tankio šalyse gyvena: Airijoje – 58 žm./km², Baltarusijoje – 50 žm./km², Latvijoje – 35 žm./km², Estijoje – 29 žm./km², Švedijoje – 20 žm./km², Suomijoje – 15 žm./km² ir pan. Taigi, Lietuvą galima priskirti prie mažo gyven-

tojų tankio šalių grupės, kurios gyventojų tankis yra daugiau negu du kartus mažesnis už Europos Sąjungos šalių gyventojų tankio vidurkį (112,5 žm./km²).

Vertinant gyvenamųjų vietovių teritorinio pasiskirstymo bei jų dydžio požiūriu, svarbus šalies kraštovaizdžio erdvinės struktūros bruožas, skiriantis ją nuo daugelio Europos šalių, yra ypach smulkios gyvenamosios vietovės (iki 50 gyventojų) bei didelis jų tankis teritorijoje. Palyginimui Lietuvos gyvenamųjų vietovių tankis yra 0,32 gyv./km², arba apytikriai trijuose kvadratinuose kilometruose yra viena

5 pav. Gyventojų tankis Europos šalyse (žm./km²)Fig. 5. The density of population in European countries (habitants/ km²)

gyvenamoji vietovė. Kaimyninėje Lenkijoje kaimo gyvenamųjų vietovių dydis vidutiniškai sudaro apie 290 gyventojų (Lietuvoje – 48 gyv.) ir jų tankis yra apie 0,17 gyv./km², arba apytikriai šešiuose kvadratinuose kilometruose yra viena gyvenamoji vietovė. Panaši padėtis, kai kraštovaizdyje vyrauja stambios koncentruotos gyvenamosios vietovės, yra būdinga minėtose didesnio gyventojų tankumo šalyse: Vokietijoje, Prancūzijoje, Čekijoje ir kt.

Kalbant apie šalies kraštovaizdžio erdvinės struktūros savitumo išsaugojimą bei jo puoselėjimą būtina pasakyti, kad viena iš pagrindinių priežasčių, kurios daro esminį poveikį kraštovaizdiui, kaip parodė pateikta statistinė analizė, yra apgyvendinimo sistemos pokyčiai, smulkių gyvenamųjų vietovių – kaimų ir viensėdžių – tuštėjimas, nykimas. Visa tai yra susiję su demografinė situacija, gyventojų skaičiaus mažėjimu, teritoriniu persiskirstymu bei gyvenimo būdo pasikeitimais. Šalies urbanizacijos procesas, gyventojų koncentracija stambių miestų įtakos zonos, žemės ūkyje dirbančių asmenų skaičiaus mažėjimas ir kt. socialiniai bei ekonominiai veiksniai sudaro pagrindą minėtiems pokyčiams.

Todėl siekiant išsaugoti šalies vertingas kraštovaizdžio savybes bei jo tapatumą arba sumažinti neigiamų pokyčių įtaką kraštovaizdiui, būtina šalinti veiksniai, kurie sudaro pagrindą negatyviems kraštovaizdžio pasikeitimams. Vieni svarbiausių veiksnių, kurie priklauso nuo bendro šalies politinio ekonominio lygio, yra socialiniai, ekonominiai, demografiniai bei kul-

tūriniai. Apie šiuos veiksniai (šalies regionų vystymą, nedarbo mažinimą, emigracijos stabdymą, gimstamumo didinimą ir kt.) jau metų metais kalba įvairios sudėties Seimas bei Vyriausybė, tačiau be jokių teigiamų poslinkių ir rezultatų. Žinoma, yra ir kiti svarbūs veiksniai, kurie išplaukia iš minėtųjų ir dažniausiai daro neigiamą poveikį formuojant kraštovaizdį: tai agresyvaus verslo statybų įtaka, teritorijų planavimo teisinės bazės liberalizavimas bei projektuotojų noras įtikinti užsakovams ir kt.

Remiantis tuo, kas pasakyta, galima daryti tokias prielaidas, kad šalies kraštovaizdžio erdvinės struktūros tapatumas, jo identitetas, kaip labai svarbi kultūros paveldo dalis, gali būti saugomas bei puoselėjamas globalizacijos sąlygomis tik kompleksiskai sprendžiant minėtus klausimus.

Išvados

1. Vieną svarbiausių šalies kraštovaizdžio erdvinės struktūros komponentų sudaro miestai, miesteliai ir kaimai, jų gamtinė aplinka, suplanavimas, užstatymas, architektūra, kultūros ir gamtos paveldo vertybės ir kt., kurie kartu su agrarinėmis ir gamtinėmis teritorijomis formuoja Lietuvos savitumą, jos identitetą ir turi svarbią nacionalinę reikšmę.
2. Nagrinėjant šalies miestų, miestelių ir kaimų urbanistinę būklę, remiantis 2011 m. visuotinio šalies gyventojų ir būstų surašymo rezultatų analize, nustatyta, kad šalyje yra 103 miestai, iš jų 4 didmiesčiai

- (daugiau kaip 100 tūkst. gyv.), 29 vidutinio dydžio miestai (nuo 10 tūkst. iki 100 tūkst. gyv.) ir 70 mažų miestų (nuo 3 tūkst. iki 10 tūkst. gyv.). Kaimo gyvenamųjų vietovių yra 20 940, iš jų 249 miesteliai, 19 004 kaimai ir 1687 viensėdžiai. Taip pat nustatyta, kad iš pateikto kaimų ir viensėdžių skaičiaus 3346 kaimai (apie 18 proc.) ir 873 viensėdžiai (apie 52 proc.) neturi gyventojų ir yra prie išnykimo ribos. Lyginant 2011 m. visuotinio surašymo rezultatus su 2001 m. surašymo rezultatais, per dešimties metų laikotarpį šalyje sumažėjo trimis miestais (buvo – 106, dabar – 103), taip pat itin sumažėjo kaimų – išnyko 838, arba apie 4 proc. (buvo – 19 842, dabar – 19 004), ir viensėdžių – išnyko 48, arba 3 proc. (buvo – 1735, dabar – 1687).
3. Vertinant šalies gyvenamųjų vietovių demografinę būklę, remiantis 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatų analize, nustatyta, kad dabartiniu laikotarpiu šalyje yra 3043,43 tūkst. gyventojų. Lyginant 2011 m. surašymo rezultatus su 2001 m. surašymo rezultatais, šalyje sumažėjo 440,37 tūkst., arba 12,64 proc., gyventojų. Daugiausiai gyventojų sumažėjo Šiaulių, Utenos ir Tauragės apskrityse (daugiau kaip 18 proc.) ir mažiausiai Vilniaus apskrityje (4,65 proc.). Pagal savivaldybes didžiausias gyventojų skaičiaus sumažėjimas yra Akmenės, Biržų, Kelmės, Jurbarko, Ignalinos rajonų savivaldybėse (daugiau kaip 20 proc.), mažiausiai Vilniaus miesto ir Trakų rajono savivaldybėse (atitinkamai – 3,27 proc. ir 7,93 proc.). Tačiau dėl apgyvendinimo sistemos persiskirstymo gyventojų skaičiaus padidėjimas yra Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos rajonų bei Neringos savivaldybėse (apie 5–10 proc.).
  4. Šalyje vyrauja smulkios gyvenamosios vietovės – maži miestai ir kaimai. Miestų grupėje iš 103 miestų maži miestai sudaro apie 68 proc., tačiau iš jų daugiau negu pusė neturi ir 3 tūkst. gyventojų. Vidutinio dydžio miestai sudaro apie 28 proc., tačiau didesnė šių miestų dalis (apie 60 proc.) turi gyventojų skaičių nuo 10 iki 20 tūkst. žmonių. Likusi vidutinių miestų dalis (apie 38 proc.) turi nuo 20 iki 50 tūkst. gyventojų. Šios miestų grupės dalis – nuo 50 iki 100 tūkst. gyventojų – nėra išvystyta (yra tik du miestai – Panevėžys ir Alytus) ir sudaro šalies apgyvendinimo sistemos spragą. Šalies didmiesčių grupėje (daugiau nei 100 tūkst. gyv.) yra keturi miestai (Vilnius, Kaunas, Klaipėda ir Šiauliai), tačiau tik vienas Vilnius viršija 500 tūkst. gyventojų, o kiti miestai yra gerokai atsilikę (Kaunas – 315 tūkst. gyv., Klaipėda – 162 tūkst. gyv. ir Šiauliai – 109 tūkst. gyv.). Kaimo gyvenamosios vietovės, kaip ir miesto, daugiausiai yra smulkios, jų gyventojų skaičius svyruoja nuo keletos gyventojų iki kelių šimtų gyventojų. Vyraujanti skaičių (apie 84 proc.) sudaro kaimo gyvenvietės, kuriose yra iki 50 gyventojų.
  5. Siekiant palyginti šalies kraštovaizdžio savitumą su kitų šalių kraštovaizdžio savybėmis, vienas labiausiai apibendrinančių kiekybinių rodiklių yra gyventojų tankis (gyventojų skaičius 1 km²) bei gyvenamųjų vietovių dydis ir išsidėstymas teritorijoje. Pagal gyventojų tankį Lietuva priklauso mažo apgyvendinimo tankio šalių grupei – 46,6 gyventojų tenka 1 km². Prie šios apgyvendinimo tankio grupės taip pat priskiriama Latvija (35 žm./km²), Estija (29 žm./km²), Švedija (20 žm./km²) ir kt. Prie vidutinio apgyvendinimo tankio priskiriamos Danija (126 žm./km²), Lenkija (123 žm./km²), Prancūzija (98 žm./km²) ir kt. Tankiausiai Europoje apgyvendintos šalys yra Olandija (395 žm./km²), Belgija (340 žm./km²), Vokietija (231 žm./km²). Apgyvendinimo tankis lemia ir gyvenamųjų vietovių dydį bei jų išsidėstymo pobūdį. Nustatyta, kad gyvenamųjų vietovių tankis šalyje yra 0,32 gyventojų/km², arba apytikriai trijuose kvadratinuose kilometruose yra viena gyvenamoji vietovė. Lenkijoje apie šešiuose kvadratinuose kilometruose yra viena gyvenvietė. Kitose, didesnio gyventojų tankio šalyse, gyvenamosios vietovės yra labiau koncentruotos ir žymiai stambesnės.
  6. Šalies miestų, miestelių ir kaimų mažėjimo ir nykimo procesas bei kiti neigiami reiškiniai tiesiogiai priklauso nuo demografinės situacijos, gyventojų skaičiaus mažėjimo, gyvenimo ir darbo pobūdžio pasikeitimų, kurie savo ruožtu priklauso nuo šalies ekonominių bei socialinių veiksnių. Visa tai sudaro prielaidas vykstantiems šalies kraštovaizdžio erdvinės struktūros pokyčiams. Todėl siekiant išlaikyti bei išsaugoti būdingas šalies kraštovaizdžio erdvinės struktūros savybes ir jo tapatumą, būtina šalinti arba stabdyti veiksniai, kurie sudaro pagrindą negatyviems kraštovaizdžio kaitos procesams vystytis.

Literatūra

- Basalykas, A. 1977. *Lietuvos TSR kraštovaizdis*. Vilnius: Mokslas. 240 p.
- Bučas, J. 2001. *Kraštovarkos pagrindai*. Kaunas: Technologija. 282 p.
- Bučas, J. 1993. *Lietuvos kraštovaizdžio saugotinių kultūros vertybių sistemos formavimo ir apsaugos metodologiniai pagrindai*. Kaunas: ASI. 210 p.
- Bučas, J. 2005. Lietuvos kraštovaizdžio vizijos koncepcija, iš *Lietuvos kraštovaizdžio vizija. Konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas, 11–21.

- Czarnecki, W. 1968. *Planowanie miast osiedli*. Tom III. *Krajobraz i tereny zielone*. Poznan: Państwowe wydawnictwo naukowe Warszawa. 706 p.
- Daniulaitis, G.; Kavaliauskas, P. 1973. Kraštovaizdis ar landšaftas, *Statyba ir architektūra* 9: 31–32.
- Daniulaitis, G. J.; Kamičaitytė-Virbašienė, J. 2002. Kraštovaizdžio estetiškos ir vizualinės kokybės problema kraštovaizdyje, iš *Kraštovaizdžio vizualinė kokybė. Konferencijų pranešimų medžiaga*. Kaunas, 16–32.
- Daunora, Z. J.; Kirvaitienė, S.; Vyšniūnas, A. 2004. *Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai*. Vilnius: Technika. 152 p.
- Dringelis, L. 2006. Kultūros ir gamtos paveldo apsaugos įstatyminė bazė ir jos panaudojimo realijos, *Kultūros paveldas ir visuomenė XXI a., nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai*. Vilnius, 59–67.
- Dringelis, L. 2005. Rinkos sąlygos ir kraštovaizdžio formavimas, iš *Lietuvos kraštovaizdžio vizija. Konferencijos pranešimų medžiaga*. Kaunas, 33–39.
- Europos kraštovaizdžio konvencija*. Priimta 2000 m. spalio 20 d. Florencijoje. Vilnius, 2001. 28 p.
- Europos kraštovaizdžio konvencija*. Susiję dokumentai. 2012. 72 p.
- Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija* (Grenada). 1985. *Kultūros paveldo apsauga*. Reglamentuojančių dokumentų rinkinys. Vilnius: Savastis, 76–84.
- Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencija* (pataisyta), (Valeta). 1992. *Kultūros paveldo apsauga*. Reglamentuojančių dokumentų rinkinys. Vilnius: Savastis, 99–106.
- Europos urbanistikos chartija* (Strasbūras). 1993. Europos spaudos taryba. 114 p.
- Europos architektūros paveldo chartija* (Amsterdamas). 1975. *Kultūros paveldo apsauga*. Reglamentuojančių dokumentų rinkinys. Vilnius: Savastis, 114–126.
- Jakovlevas-Mateckis, K. 2008. *Miesto kraštovaizdžio architektūra*. I tomas. Vilnius: Technika. 410 p. <http://dx.doi.org/10.3846/1446-M>
- Karvelytė-Balberienė, V. 2010. *Land Management Use of Lithuanian Villages with churches*: Summary of Doctoral Dissertation. Kaunas. 44 p.
- Kavaliauskas, P. 2010. Kraštovaizdžio sampratos ir teritorinės diferenciacijos problema, iš *Kraštovaizdžio architektūra – patirtis, tendencijos, perspektyvos. Kraštovaizdžio architektūros forumo 2010 mokslo darbai*. Vilnius, 35–44.
- Kavaliauskas, P. 1992. *Metodologiniai kraštovaizdžio pagrindai*: Habilitacinis geografinės mokslo darbas. Vilnius: VU. 147 p.
- Kultūros paveldo apsauga*. Reglamentuojančių dokumentų rinkinys. Vilnius: Savastis. 1997.
- Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptį aprašas. Patvirtintas 2004-12-01 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1526 (*Žin.*, 2004, Nr. 174-6443; 2005, Nr. 64-2302).
- Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas. Patvirtintas Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. spalio 29 d. nutarimu Nr. IX-1154 (*Žin.*, 2002, Nr. 110-4852).
- Lietuvos statistikos departamentas. Lietuvos Respublikos 2001 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatai.
- Lietuvos statistikos departamentas. Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatai.
- Miškinis, A. 1991. *Lietuvos urbanistika: istorija, dabartis, ateitis*. Vilnius: Mintis. 156 p.
- Miškinis, A. 2002. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*. II tomas. *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai*. 1 knyga. Vilnius: Savastis. 556 p.
- Miškinis, A. 2005. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*. II tomas. *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai*. 2 knyga. Vilnius: Savastis. 796 p.
- Miškinis, A. 2004. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*. III tomas. *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai*. 1 knyga. Vilnius: Savastis. 558 p.
- Miškinis, A. 2007. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*. III tomas. *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai*. 2 knyga. Vilnius: Savastis. 764 p.
- Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija* (Paryžius, 1972). *Kultūros paveldo apsauga*. Reglamentuojančių dokumentų rinkinys. Vilnius: Savastis, 163–176.
- Petrušonis, V. 2006. Urbanistinių vertybių apsaugos metodologinis aspektas, iš *Kultūros paveldas ir visuomenė XXI a., nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai*. Vilnius, 137–151.
- Simonds, J. O.; Starke, B. W. 2006. *Landscape architecture: a manual of environmental planning and design*. New York, etc.: McGraw-Hill. 397 p. ISBN: 0071461205; UDK: 712(075).
- Stauskas, V. 2012. *Architektūra, aplinka, atostogos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. 392 p.
- Šešelgis, K. 1991. *Aplinkos apsauga*. Vilnius: Mokslas. 210 p.
- Šešelgis, K. 1988. *Lietuvių liaudies architektūros paminklai III. Savaimingai susiklostę kaimai*. Vilnius: Mokslas. 104 p.
- Šešelgis, K.; Urbelis, M. 1980. *Lietuvių liaudies architektūros paminklai II. Maži padriki kaimai Lietuvos TSR nacionaliniame parke*. Vilnius: Mokslas. 130 p.
- Šešelgis, K. 1975. *Rajoninio planavimo ir urbanistikos pagrindai*. Vilnius: Mintis. 335 p.
- Šešelgis, K. 1996. *Miestų raida: Sąlygos ir rezultatai*. Vilnius: Technika. 252 p.
- Zaleckis, K. 2011. Globalizacijos atspindžiai miesto kūne: kelias išvalgų, *Logos: religijos, filosofijos, komparatyvistikos ir meno žurnalas* 66: 142–152. Prieiga per internetą: <http://www.litlogas.lt>.
- Zalasskaia, L. S.; Mikulina, E. M. 1979. *Landshaftnaia arkhitektura*. Moskva: Strojizdat. 240 s.

TOWNS, TOWNSHIPS AND VILLAGES OF LITHUANIA: THEIR DEMOGRAPHICAL AND URBAN CHANGES INFLUENCE TO THE IDENTITY OF THE COUNTRIES LANDSCAPE SPATIAL STRUCTURE

L. Dringelis

Abstract. In the last decades, globalization and integration processes are going very intensively. They bring together nations, their cultures, but in the same time gradually disappear national identity. This process touches a lot of spheres, but especially big influence has to the condition of countries towns, townships and villages, their demographics, urbanity, architecture and landscape that in some scale gradually loses their visual aesthetic identity and singularity. So saving and cherishing characteristics of countries landscape, spatial

structure character of living places and natural surroundings in the conditions of globalization is really actual problem. The aim of this article is to give data about countries living system and demographical situation changes that is based on Lithuanian Statistics Department 2001 and 2011 made general country population and dwelling census statistics that predetermines countries towns, townships and villages landscape spatial structure character and its identity. Mentioned analysis showed, that during 2001-2011, number of country residents decreased by 440,37 thousands or 12,64 percent. In such way, during this period decreased number of towns (was 106, now – 103), number of villages (was 19842, now – 19004) and number of individual farms (was 1735, now – 1687). Also, from current number of villages or individual farms, about 18 percent of villages and 52 percent of individual farms don't have residents and are near to the limit of disappearance. Mentioned demographical and urban changes undoubtedly makes influence to Lithuanian towns, townships and villages landscape spatial structure singularity and identity. This singularity, as very important part of national cultural heritage, can be saved only solving economical, juridical and professional questions complexly.

Keywords: towns, townships, villages, landscape, urbanism, demographics, statistics, identity.

Reference to this paper should be made as follows: Dringelis, L. 2013. Towns, townships and villages of Lithuania: their demographical and urban changes influence to the identity of the countries landscape spatial structure, *Journal of Architecture and Urbanism* 37(4): 310–323.

LIUCIJUS DRINGELIS

Doctor of the Humanities (1983) (Arch.) – senior researcher of project in Center for Territory Planning, Institute of Architecture and construction, Kaunas University of Technology, Tunelio g. 60, LT-44405 Kaunas, Lithuania. E-mail: liucijus.dringelis@ktu.lt

Main research area: landscape architecture and planning of health resorts, planning of recreational and green areas, urban planning, land-use management, cultural heritage.